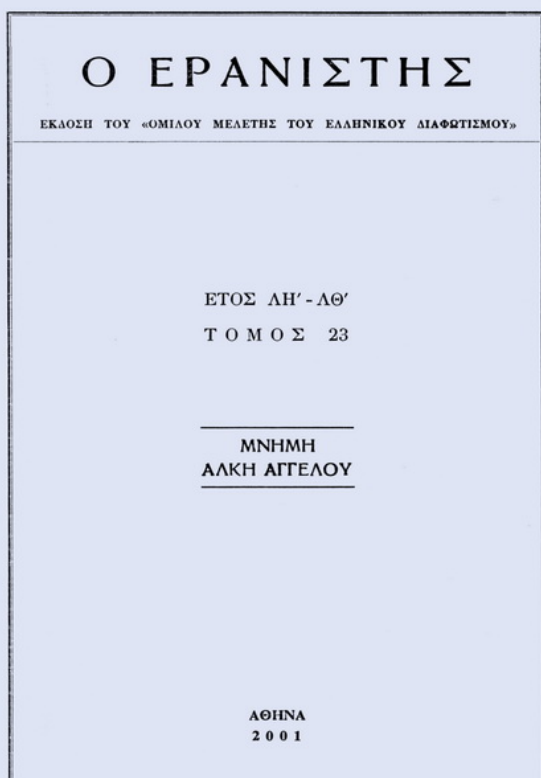


The Gleaner

Vol 23 (2001)

In Memoriam of Alkis Angelou



Βιβλιογραφικά σημειώματα

Χ. Γ. Πατρινέλης

doi: [10.12681/er.167](https://doi.org/10.12681/er.167)

To cite this article:

Πατρινέλης Χ. Γ. (2001). Βιβλιογραφικά σημειώματα. *The Gleaner*, 23, 297–300. <https://doi.org/10.12681/er.167>

Παρασχολήματα

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΑ ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑ

1. Ο ΚΑΙΣΑΡΙΟΣ ΔΑΠΟΝΤΕΣ ΣΤΟΝ *Κατάλογον Ἱστορικόν...* ἐπισήμων Ῥωμαίων ἀναφέρεται, μεταξύ ἄλλων, καὶ στὸν ἡγεμόνα τῆς Βλαχίας Σερμπάν Καντακουζηνὸ (1678-1688) καὶ προσθέτει: *Πατήρ του ἦτον ὁ μέγας ἐκεῖνος ποστέλνικος Κωνσταντῖνος, ὅπου τὸν ἐθανάτωσεν ὁ πρῶτος Γρηγόροβδας ὁ Γκίκας· διὰ τὸν θάνατόν του ἔγινε καὶ φυλλάδα διὰ στίχων καὶ ἐτυπώθη εἰς Βενετίαν.*¹

Ὁ ποστέλνικος Κωνσταντῖνος Καντακουζηνὸς θανατώθηκε τὸ 1663. Συνεπῶς ἡ φυλλάδα γιὰ τὸν θάνατό του πρέπει νὰ κυκλοφόρησε, ἂν ὅχι τὸ ἴδιο ἔτος, πάντως κατὰ τὰ ἀμέσως ἐπόμενα ἔτη. Δὲν εἶναι γνωστὸ ὡς τώρα κανένα ἀντίτυπὸ τῆς.

2. Ἀκολουθία τοῦ Ἀγίου Μανδηλίου, *Ἑνετήσιν 1745. Παρὰ Νικολάῳ Γλυκεῖ...* Τὴν προσφώνησιν *Τοῖς ἐντευξομένοις* ὑπογράφει (σ. 4) Κωνσταντῖνος Καντακουζηνὸς ὁ καὶ τῆς Οὐγγροβλαχίας Ἡγεμών.²

Κωνσταντῖνος Καντακουζηνὸς ἡγεμόνας Βλαχίας (ἢ Μολδαβίας) δὲν ὑπῆρξε ποτέ. Πρόκειται γιὰ (ἀσυγχώρητη) παραδρομὴ τοῦ ἐκδότη ποὺ τύπωσε Καντακουζηνὸς ἀντὶ —προφανῶς— γιὰ Μαυροκορδάτος. Πράγματι τὴν ἐποχὴ αὐτὴ (1744-1748) ὁ Κωνσταντῖνος Μαυροκορδάτος ἦταν —γιὰ τέταρτη φορὰ— ἡγεμόνας τῆς Βλαχίας.³

3. Στὸν κύκλο τῶν θεολογικῶν διατριβῶν, φυλλαδίων καὶ λιβέλλων, ποὺ γράφτηκαν στὰ χρόνια τῆς λεγομένης ἔριδας περὶ ἀναβαπτισμοῦ, πολὺ

1. Ἔκδ. Κ. Σάθας, *Μεσαιωνικὴ Βιβλιοθήκη*, τ. 3, Βενετία 1872, σ. 154. Βιογραφικὰ καὶ βιβλιογραφικὰ γιὰ τὸν ποστέλνικο Κωνσταντῖνο Καντακουζηνὸ βλ. στοῦ Ἀθ. Καραθανάση, *Οἱ Ἕλληνες λόγιοι στὴ Βλαχία (1670-1714)*, ἔκδ. Ι.Μ.Χ.Α., Θεσσαλονίκη 1982, πολλὰ φορ.

2. E. Legrand, *Bibliographie hellénique*, XVIII s., τ. I, σ. 324. Louis Petit, *Bibliographie des acolouthies grecques*, Βρυξέλλες 1926, σ. 110. Θωμᾶ Παπαδόπουλου, *Ἑλληνικὴ Βιβλιογραφία (1466 εἰ - 1800)*, τ. I, Ἀθήνα 1984, ἀρ. 139.

3. Εἶναι περίεργο ὅτι στὸν ἴδιο συμφυρμὸ παρασύρθηκε καὶ ὁ Ζαβίρας, *Νέα Ἑλλάς*, Ἀθήνα 1972, σ. 407-8, ὅπου βιογραφεῖται ὁ ἀνύπαρκτος ἡγεμόνας Κωνσταντῖνος Καντακουζηνὸς σὰν νὰ ἦταν ὁ Κωνσταντῖνος Μαυροκορδάτος: *υἱὸς Νικολάου ἡγεμόνος, ἐξάκις ἐχρημάτισεν ἡγεμὼν ἐν τῇ Βλαχίᾳ...*

γνωστό είναι και τὸ *Βιβλίον καλούμενον Ῥαντισμοῦ Στηλήτευσις*... ἔτει ,αψνζ´· και σὲ δεύτερη ἐκδοσὴ τὸ 1758 ἐν Λιψία τῆς Σαξωνίας.⁴

Τὸ ἔργο δὲν παρέχει καμιά ἔνδειξη γιὰ τὸν συγγραφέα του, ἀλλὰ ἤδη ὁ Κωνσταντῖνος Οἰκονόμος και πολλοὶ ἄλλοι (ὡς τὸν Κωνστ. Ῥαμαντο) τὸ ἀπέδωσαν στὸν Εὐστράτιο Ἀργέντη.⁵ Στὴν ἐπίμονη αὐτὴ παράδοσὴ στηριζόμενος ὁ Θωμᾶς Παπαδόπουλος τὸ ἀνέγραψε ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦ Εὐστρατίου Ἀργέντη.⁶ Τρεῖς ὅμως εἰδικοὶ μελετητὲς τῶν κειμένων τοῦ κύκλου αὐτοῦ, ὁ Θεόδωρος Παπαδόπουλος,⁷ ὁ Εὐάγγελος Σκουβαρᾶς⁸ και ὁ Timothy Ware,⁹ ἐπικαλούμενοι σειρὰ σχετικῶν μαρτυριῶν και παρατηρήσεων, προσγράφουν —σχεδὸν μὲ βεβαιότητα— τὸ ἔργο Ῥαντισμοῦ Στηλήτευσις στὸν Χριστόφορο Αἰτωλό.

4. Ἀπὸ τὸν ἴδιο κύκλο τῶν κειμένων περὶ ἀναβαπτισμοῦ προέρχεται και τὸ *Βιβλίον καλούμενον Φῶς τῶν ἐν σκότει... συντεθὲν παρὰ τινος εὐλαβοῦς ἱερομονάχου... αψνζ´*.¹⁰

Ὁ Francis Walton προσδιόρισε πειστικὰ ὡς τόπο ἐκδόσεως τοῦ βιβλίου τὸ Ἰάσιο.¹¹ Ὅσο γιὰ τὸν συγγραφέα τοῦ βιβλίου, οἱ Θεόδωρος Παπαδόπουλος και Εὐάγγελος Σκουβαρᾶς, στηριζόμενοι σὲ ἓν μέρει διαφορετικὰ τεκμήρια, τὸν ταύτισαν «μετὰ πολλῆς τῆς πιθανότητος» μὲ τὸν ἱερομόναχο Μισάηλ, τὸν ἀποκαλούμενο Σαλαμπάση.¹²

5. Κατὰ τὸν Ζαβίρα, ὁ Γεώργιος Μπαλδάνης ἢ Βαλδάνης ἐξέδοτο ἐν πόλημα τοιαύτην ἐπιγραφὴν ἔχον· Ὡδὴ τῇ Τρισεβάστω και μοναρχικωτάτῃ Δεσποίνῃ Αἰκατερόνῃ τῇ Β´, Αὐτοκρατορίσῃ πάσης Ρωσσίας και τοῦ ἑλληνικοῦ γένους ἐτοίμῳ προστάτιδι, συντεθείσα παρὰ Γεωργίου Μπαλδάνη, Γυμνασιαστοῦ τοῦ Ἰραιοχωρσικοῦ Μουσσοτροφείου, και ἐκ τῆς ἑλληνίδος φωνῆς εἰς τὴν ὀρσσαικὴν γλῶτταν παρὰ τοῦ αὐτοῦ μεθαρμοσθεῖσα· ἐν Πετροπόλει, ἐν τῇ αὐτοκρατορικῇ Ἀκαδημίᾳ τῶν ἐπιστημῶν, ἔτει 1779.¹³

4. Legrand, ὁ.π., σ. 455-456, ἀρ. 482, και σ. 480-481, ἀρ. 510.

5. Ἐπισκόπησὴ τοῦ ζητήματος τῆς πατρότητος τοῦ βιβλίου βλ. στοῦ Theodore H. Papadopoulos, *Studies and Documents Relating to the Greek Church and People under the Turkish Domination*, Βρυξέλλες 1952, σ. 393-404.

6. Θωμᾶ Παπαδόπουλος, ὁ.π., ἀρ. 572 και 573.

7. Theodore Papadopoulos, ὁ.π.

8. Εὐάγγελος Σκουβαρᾶς, *Στηλιτευτικά κείμενα τοῦ ΙΗ΄ αἰῶνος (Κατὰ τῶν Ἀναβαπτιστῶν)*, Ἀθήνα 1967, σ. 80-82, 113-17.

9. Timothy Ware, *Eustratios Argenti*, Ὁξφόρδη 1964, σ. 97-100.

10. Legrand, ὁ.π., σ. 471, ἀρ. 501· Θωμᾶ Παπαδόπουλος, ὁ.π., ἀρ. 1082.

11. Francis R. Walton, «Gennadeion Gleanings, II. Bibliographical Notes on the Eighteenth Century», *Ὁ Ἑρανιστής* 8 (1970), 50-1.

12. Theodore Papadopoulos, ὁ.π., σ. 404-406· Σκουβαρᾶς, ὁ.π., σ. 111-112, 117-119, 128-129, 148, 157-159.

13. Ζαβίρα, ὁ.π., σ. 208 και 459-460. Αὐτόθι ὁ Ζαβίρας ἀναγράφει ἄλλες δύο

Ἡ ἀναγραφὴ τοῦ σχοινοτενοῦς τίτλου γίνεται προφανῶς ἐξ αὐτοψίας. Ἐπομένως τὸ ἔντυπο αὐτὸ πρέπει νὰ προστεθῇ στὴν Ἑλληνικὴ Βιβλιογραφία ὡς λανθάνουσα ἔκδοση.

6. Ἐνα καὶ μόνον βιβλίον τοῦ Ἀναστασίου Περδικάρη εἶναι γνωστὸ —καὶ βιβλιογραφημένο— ὡς σήμερα, τὸ Ἀποφθέγματα, Ὑποθήκαι καὶ Προγνύσματα... ἀπὸ... ἐν Κοσμοπόλει [Βιέννη] 1785.¹⁴

Πολλὰ ἐνδιαφέροντα ἀποσπάσματα τοῦ βιβλίου αὐτοῦ ἀναδημοσιεύουν οἱ Λαδᾶς-Χατζηδῆμος πρὸς τὸ βιβλιογραφοῦν. Εἰδικότερα, τὰ ἀποσπάσματα ἐκεῖνα πρὸς περιέχουν αὐτοβιογραφικὰ εἰδήσεις ἢ ἀναφέρονται σὲ ἄλλα —ἄγνωστα— δημοσιεύματα τοῦ συγγραφέα σχολιάστηκαν πρόσφατα ἀπὸ τὴν Ἑλένη Ἀγγελολομάτη-Τσουγκαράκη, ἡ ὁποία καὶ συγκέντρωσε ὅσες εἰδήσεις ἔχουν περισωθῇ γιὰ τὸν Ἀναστάσιο Περδικάρη.¹⁵

Μεταφέρω ἐδῶ τρία βιβλιογραφικοῦ ἐνδιαφέροντος χωρία τῶν Ἀποφθεγμάτων κλπ. (ὅλα στὴ σ. 30):

— Προσφέροντας τὸ μυθικὸν μου βιβλίον εἰς ἓνα διδάσκαλον...

— Ἀφιερώνοντας τὸ ἱατρικὸν μου βιβλίον...

— Ἀφιερώνοντας τὸ ἐπιστολόγιόν μου εἰς τὸν ἐν Χριστῷ μοι ἀδελφὸν Κέριον Ἀναστάσιον, ἄριστον διδάσκαλον τῆς Ναούσης...¹⁶

Τὸ πρῶτο ἀπὸ τὰ βιβλία αὐτὰ μνημονεύεται καὶ ἀπὸ τὸν Ζαβίρα: Ἀναστάσιος Περδικάρης... ἐκ Βεροῦσίας τῆς Μακεδονίας, τὸ ἐπάγγελμα ἱατροῦς... ἐξέδοκεν ἐν Βιέννῃ τῆς Ἀουστρίας Μυθικὸν εἰς ἀπλήν φράσιν...¹⁷ Εἶναι ἀβιβλιογράφητο, ἀν καὶ ἀντίτυπὸ του σώζεται —ἡ τουλάχιστον σωζόταν ὡς τὸ 1939— στὴ βιβλιοθήκῃ τῆς ἐλληνικῆς κοινότητος τοῦ Κετσ-κεμέτ. Ὁ ἱστορικὸς τῆς κοινότητος J. Hajnóczy τὸ ἀναγράφει ὡς ἐξῆς: Περδικάρη Ἀναστασίου, Μῦθοι, Βιέννη 1783.¹⁸

Τὰ δύο ἄλλα βιβλία τοῦ Ἀναστασίου Περδικάρη, τὸ Ἱατρικὸν καὶ τὸ Ἐπιστολόγιον, λανθάνουν.

«πινδαρικές» ὥδες τοῦ Μπαλδάνη στοὺς μικροὺς πρίγκιπες Ἀλέξανδρο καὶ Κωνσταντίνου, ἀλλὰ χωρὶς νὰ διευκρινίξει ἂν ἐκδόθηκαν ἢ ὄχι. Τὶς εἰδήσεις τοῦ Ζαβίρα περὶ Μπαλδάνη καὶ τῶν ὥδων του ἐπαναλαμβάνει ὁ Κ. Σάθας, Νεοελληνικὴ Φιλολογία, Ἀθήνα 1868, σ. 610.

14. Legrand, ὁ.π., τ. 2, σ. 438, ἀρ. 1152, Γ. Λαδᾶ - Ἀθ. Χατζηδῆμου, Ἑλληνικὴ Βιβλιογραφία. Συμβολὴ στὸ δέκατο ὄγδοον αἶμα, τ. 1, Ἀθήνα 1964, σ. 187-195.

15. Ἑλένης Ἀγγελολομάτη-Τσουγκαράκη, «Οἱ οἰκογένειες Λικινίου καὶ Περδικάρη. Μελέτη βιογραφικὴ καὶ γενεαλογικὴ», Μεσαιωνικά καὶ Νέα Ἑλληνικά 5 (1996), 340-341.

16. Ἀπ. Γλαβίνα, «Ὁ Νχουσαῖος δάσκαλος Ἀναστάσιος Καμπίτου», Ἐπιστημονικὴ Παρουσία Ἑστίας Θεολόγων Χάλκης 2 (Ἀθήνα 1991), 135-150. Ἐπιστολὴς τοῦ Ἀναστασίου Καμπίτη στὸ Θεσσαλικὸ Ἡμερολόγιο 29 (1996), 30 κέ.

17. Ζαβίρα, ὁ.π., σ. 196.

18. J. Hajnóczy, Ἱστορία τοῦ ἐλληνισμοῦ τοῦ Kecske-mét, Βουδαπέστη 1939, σ. 47.

7. Πρόσφατα έγινε γνωστό (και βιβλιογραφήθηκε) ένα οκτασέλιδο φυλλάδιο με τον περιέργο τίτλο *Ὁμηρος καὶ Πλάτων, ὁ μὲν ὀνειδίζων, ὁ δὲ συμβουλευὼν τοὺς νῦν Ἕλληνας*· στὸ τέλος: *Ἐργαφον ἐν Κωνσταντινουπόλει, 1862 Μαρτίου 12. Α.Μ.*¹⁹

Πιστεύω ὅτι τὰ ἀρχικά Α.Μ. ὑποδηλώνουν τὸν Ἀπόστολο Μακράκη,²⁰ ὁ ὁποῖος τὰ χρόνια αὐτὰ (1860-1862) δημοσιεύει στὴν Κωνσταντινούπολιν παρόμοια φυλλάδια μετὰ τὰ ἴδια ἀρχικά²¹ ἢ μετὰ τὸ πλήρες ὄνομά του.²²

Χ. Γ. ΠΑΤΡΙΝΕΛΗΣ

Η “ΧΡΗΣΤΟΘΕΙΑ” ΤΟΥ ΑΝΤ. ΒΥΖΑΝΤΙΟΥ ΚΑΙ Ο “GALATEO” ΤΟΥ GIOVANNI DELLA CASA. ΟΙ ΠΡΩΤΕΣ ΣΥΣΧΕΤΙΣΕΙΣ

ΓΙΑ ΤΗ ΧΡΗΣΤΟΘΕΙΑ ΤΟΥ ΑΝΤΩΝΙΟΥ ΒΥΖΑΝΤΙΟΥ (πρώτη ἔκδοσή Βενετία 1780) μένουν ἀκόμη νὰ ἀπαντηθοῦν καίρια φιλολογικὰ ἐρωτήματα: πρόκειται ἄραγε γιὰ ἐξαρχαῖσμένη μεταφορὰ στὰ ἑλληνικὰ κάποιας λατινικῆς πηγῆς ἢ γιὰ μεταγλώττιση καὶ ἐπεξεργασία μιᾶς προγενέστερης, λαθάνουσας ἀκόμη, δημώδους μετάφρασης τοῦ λατινικοῦ αὐτοῦ κειμένου, ὅπως ἀφήνουν νὰ ἐννοηθεῖ ὁ τίτλος τῆς, τὸ ἐπεξηγηματικὸ σημείωμα τοῦ ἐκδότη καὶ οἱ βεβαιώσεις τῶν διασκευαστῶν τοῦ ἔργου τοῦ Βυζαντίου;¹ Ὑστερα, πρωτότυπο τῆς *Χρηστοθήειας* πρέπει νὰ

19. Θωμᾶ Παπαδόπουλου, *Βιβλιοθήκες Ἁγίου Ὁρους. Παλαιὰ ἑλληνικὰ ἔντυπα. Πρώτη προσπάθεια συγκεντρώσεως συλλογικοῦ καταλόγου. Παράρτημα: Ἀβιβλιογράφητες ἐκδόσεις (Διεύθυνση Θρησκευτικῶν καὶ Ἐκκλησιαστικῶν Ὑποθέσεων Ὑπουργείου Ἐξωτερικῶν)*, Ἀθήνα 2000, σ. 655, ἀρ. 148. Μοναδικὸ ἀντίτυπο τοῦ φυλλαδίου στὴ Μονὴ Ἐσφιγμένου.

20. Πρβλ. Χ. Γ. Πατρινέλη, «Παλαιὰ βιβλία στὸ Ἁγιὸν Ὄρος», *Νέα Ἑστία*, τχ. 1732 (Μάρτιος 2001), 455.

21. Δ. Γκίνη - Β. Μέζα, *Ἑλληνικὴ Βιβλιογραφία*, τ. 3, ἀρ. 9123 καὶ 9204.

22. *Στὸ ἴδιο*, ἀρ. 8236, 8301, 9133, 9251.

1. Ὁ πρῶτος ποὺ ἀναφέρθηκε στὸ μεταφραστικὸ ἱστορικὸ τῆς *Χρηστοθήειας* (λατινικὴ πηγὴ) > μετάφραση σὲ ἀπλὴ γλώσσα > μετατροπὴ στὴν ἀρχαία ἀπὸ τὸν Ἀντ. Βυζάντιο) ἦταν ὁ Καισάριος Δαπόντες στὴν ἔκδοσή τῆς δικῆς του ἑμμετρῆς μεταγλώττισης τοῦ ἔργου τοῦ Βυζαντίου, *Χρηστοθήεια*, Βενετία 1770, σ. ιθ', δέκα χρόνια πρὶν τὸ χειρόγραφο τῆς *Χρηστοθήειας* παραχωρήσει τὴ θέση του στὸ ἔντυπο. Τὶς πληροφορίες τοῦ Δαπόντε ἐπανάλαβε τὸ 1780 στὸν τίτλο καὶ στὸ ἐπεξηγηματικὸ σημείωμά του ὁ ἐκδότης τῆς, ὅσο λίγο ἀργότερα καὶ ὁ δεῦτερος γλωσσικὸς διασκευαστὴς τῆς, σὲ πεζὸ αὐτός, Σεραφεῖμ Πισσίδιος, *Σύνταγμα ἡτοι Χρηστοθήεια*, Βενετία 1782, σ. 1-2. Δεδομένου ὅτι τὰ πρὶν ἀπὸ τὸ 1780 γνωστὰ χειρόγραφα τοῦ ἔργου,